

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadienis priedas

2002 m. rugsėjo 7 d.

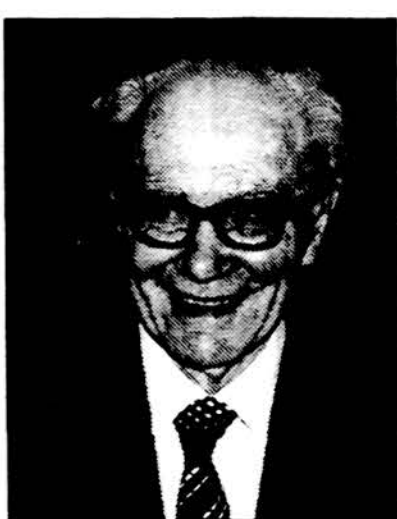
Nr. 173 (28)

Saturday supplement September 7, 2002

No. 173 (28)

Maža tauta su dideliu žodynu

Tomis birželio mėnesio dienomis, kai buvo išspausdintas paskutinis — 20-sis didžiojo *Lietuvių kalbos žodyno* tomas, Vilniuje nubangavo įsimintini renginiai, į kuriuos įsijungė ne tik Kauno, Šiaulių, Klaipėdos, kitų miestų į sostinę suvažiuoję kalbininkai, mokytojai, lituanistai, bet ir Lietuvos Respublikos aukščiausiosios valdžios pakopos. Iškilminga konferencija surengta Prezidentūroje. Čia prezidentas Valdas Adamkus tarė jautrų žodį ir surengė priėmimą žodyno rengėjams, kitiems Lietuvos kalbininkams bei svečiams. Prezidentūroje apie didįjį žodyną, jo reikšmę kalbėjo žymūs kalbininkai, literatūros tyrinėtojai, kultūrininkai — žodyno vyr. redaktorius Vytautas Vitkauskas, kalbininkai Jonas Klimavičius, Aldona Paulauskienė, literatūrologė prof. Viktorija Daujotytė, aktyvus žodžių rinkėjas kun. Vaclovas Aliulis, MIC. Kitą dieną iškilmingas minėjimas ir priėmimas buvo surengtas Vyriausybės rūmuose, o po trijų dienų įvyko žodyno pabaiguvėms skirtas specialus Seimo plenarinis posėdis, čia atidaryta paroda „Lietuvių kalbos žodynas — didžiausias lietuvių kalbotyros veikalas“. Lietuvių kalbos instituto naujuosiuose rūmuose, iškilusiose Kazimiero Bugos gatvėje (prasmingas sutapimas!) dvi dienas vyko mokslinė konferencija, skirta akademinio *Lietuvių kalbos žodyno* paskutinio tomo išleidimui ir žymaus mūsų kalbininko Antano Salio gimimo 100-sioms gimimo metinėms paminėti bei leksikografijos ir leksikologijos problemoms aptarti. Konferencijos ir kitų renginių dalyviai karštais plovimais sutiko iš JAV čia atvykusią A. Salio žmoną Sofiją Salienę ir tėvo keliu į lingvistikos mokslus pasukusią ir profesorės vardą pasiekusią dukrą Rimą. Beje, žodyno pabaiguvėms renginius atvyko kaimyninės Latvijos, o taip pat Vokietijos, Ukrainos, Rusijos kalbininkai — baltistai, žymūs Italijos kalbininkai, Pizos universiteto Baltų filologijos katedros profesorius Pietro Umberto Dini.

Kalbininkas, Valstybinės mokslo premijos laureatas dr. Jonas Paulauskas, dirbęs prie visų *Lietuvių kalbos žodyno* tomų. A. Žižiūno nuotr.

Šimtmečio darbas

Išleidus paskutinį akademinio *Lietuvių kalbos žodyno* tomą, baigėsi 100 metų trukęs darbas, prasidėjęs 1902 m., kai mūsų kalbininkas Kazimieras Buga pradėjo kaupti pirmąsias jo užrašytas žodžių kortelės. Baigus leisti mūsų didįjį žodyną, pastatytas iškilus rūmas mūsų senajai lietuvių kalbai, — konferencijoje kalbėjo Lietuvių kalbos instituto direktorius Giedrius Subačius, beje, kartu ir Illinois universiteto Lituanistikos katedros paskaitininkas. Jis priminė sparnuotus, vaizdžius poeto Vytauto Mačernio išsakytus žodžius: „Maža tauta su dideliu žodynu“.

Konferencijoje ir iškilmėse žodyno paskutinio tomo išleidimui ir žymaus mūsų kalbininko Antano Salio gimimo 100-sioms gimimo metinėms paminėti bei leksikografijos ir leksikologijos problemoms aptarti. Konferencijos ir kitų renginių dalyviai karštais plovimais sutiko iš JAV čia atvykusią A. Salio žmoną Sofiją Salienę ir tėvo keliu į lingvistikos mokslus pasukusią ir profesorės vardą pasiekusią dukrą Rimą. Beje, žodyno pabaiguvėms renginius atvyko kaimyninės Latvijos, o taip pat Vokietijos, Ukrainos, Rusijos kalbininkai — baltistai, žymūs Italijos kalbininkai, Pizos universiteto Baltų filologijos katedros profesorius Pietro Umberto Dini.

Pristatydamas ir apibūdindamas paskutinį mūsų žodyno tomą, Lietuvių kalbos institu-

to direktorius dr. G. Subačius, pabrėžęs mūsų kalbos turtinumą, žodžiumą ir grožį, perskaitė paskutiniojo — 20-ojo tomo paskutinį — retą, bet skambų, vaizdingą lietuvišką žodį *žužvangt*. Žodyne šis Grūšlaukyje (Kretingos rajonas) užrašytas žodis apibūdinamas taip: „Žužvangėjant (kartojant nusakomas smarkus žvangėjimas: žužvangt, žužvangt, šliu, šliu — šuo bėgęs lenciugu velkinas)“.

Tiek Prezidentūroje, tiek Lietuvių kalbos institute surengtoje konferencijoje, tiek ir Seime apie didįjį *Lietuvių kalbos žodyno* reikšmę ir ypatumus žodį tarė daugelis žymių kalbininkų, žodyno taltinkų, bet bene įdomiausiai žodyno rengimo kelią, daugelio Lietuvos žmonių prisidėjimą prie šio darbo, išsakė žymūs kalbininkai, valstybinės mokslo premijos laureatas dr. Jonas Paulauskas, bene vienintelis vienaip ar kitaip dalyvavęs rengiant visus didžiojo *Lietuvių kalbos žodyno* tomus, visą laiką dirbęs jo redakcijoje.

— Žodyno rengėjai, Kazimieras Buga ir Juozas Balčikonis, buvo puikūs žodžių rinkimo organizatoriai. Į šį darbą jie įtraukė daug inteligentijos. Iš daugelio mokyklų plaukė žodžiai į redakciją, — kalbėjo dr. J. Paulauskas. — Malonu buvo rasti savo mokytojų — istorijos, kono kultūros, o juo labiau lietuvių kalbos — užrašytų sakinių. Buvo daug žmonių, kurie atsidėję rinko žodžius ir siuntė ar vežė mums.

Dr. J. Paulauskas pažymėjo ypatingą atvejį, kuris nusako, kad prie žodyno sudarymo, žodžių rinkimo, net ir sovietiniais laikais, dalyvavo ir eiliniai JAV lietuviai, jau nešaukiantys įsiviejoje atsiderusį kalbininką.

— Jurbarko lituanistas Džidorių Giedraitis, žodyniui atsiuntęs nemažai žodžių, karui baigiantis pasitraukė iš Lietuvos ir apsigyveno JAV, — prisiminė J. Paulauskas. — Apriimus padėčiai, jis sužinojo, kad ir po antrosios sovietinės okupacijos *Lietuvių kalbos žodynas* leidžiamas toliau. Tada įsiai savo ir brolio Antano šeimos narių pasakytus ir atmintyje išlikusius įdomesnius sakinius emė užrašinėti, jau grįžti iš Sibiro į Lietuvą. Į žodyno redakciją D. Giedraitis iš Amerikos tiesiogiai nesuntė, nes suprato, kaip bus vertinamas Lietuvių kalbos institutas, bendraujantis su pabėgėliu. Greičiausiai tokie siuntiniai mūsų ir nebūtų pasiekę. O Juozas Giedraitis tuos žodžius, gautus nuo brolio iš JAV, persiuntinėjo mums jau iš Jurbarko. Teko man aplankyti šį buvusį mokytoją ir paaiškinti, kaip tuos Džidorių Giedraitis atsiuntus žodžius įforminti, kad iš karto tiktų žodyno kartotekai.

Dr. J. Paulauskas prisiminė ir sunkų žodynininkų darbą, net tragiškus atsitikimus sovietmečiu: — Daug metų žodžius žodyniui rinko mokytojas ir kultūros veikėjas Matas Untulis. Neramiais persekiojimų laikais jį bent kiek saugojo nuo įvairių išpuolių Lietuvių kalbos instituto duotas pažymėjimas, kad jis yra to instituto darbuotojas ir vykdo jam pavestą darbą. Vasaromis M. Untulis vaikščiodavo po žemaitius, o žiemą nešdavo mums kortelių pluoštus su vertingais ir autentiškais žodžiais bei sakiniiais. Vis skųsdavosi darbo sunkumu, įvairiausiai sovietinių pareigūnų priekabavimais ir sakydavo daugiau nevažiurosias. Bet, prašytus pavasariui, jis vėl dingdavo iš Vilniaus. Taip buvo ir 1952 metais. Išvažiavo ir negrįžo. Ir nebuvo išaiškintos aplinkybės, kuriomis M. Untulis žuvo. Atgimimui prasidėjus, 1989 m. Skuodo rajono kultūros darbuotojai pasirodė ir pastatė Šatėse, jo tėviške, paminklą — ažuolą, simbolizuojantį mūsų kalbą. Apilink paminklą buvo pasodinta keliolika ažuoliukų. Šią vasarą sueina 50 metų nuo M. Untulio žūties. Reiktų Šatėse įsteigti žodžių rinkėjų muziejų, kuris būtų Lietuvių kalbos muziejaus filialas. Tai būtų lietuvių kalbos propaguojamas žemaitiuose. (Vyriausybės rūmuose surengtame minėjime dr. J. Paulauskas siūlė tokią muziejų įrengti seniuosiuose Lietuvių kalbos instituto rūmuose, kur buvo įsiai savo ir brolio Antano šeimos narių pasakytus ir atmintyje išlikusius įdomesnius sakinius emė užrašinėti, jau grįžti iš Sibiro į Lietuvą. Į žodyno redakciją D. Giedraitis iš Amerikos tiesiogiai nesuntė, nes suprato, kaip bus vertinamas Lietuvių kalbos institutas, bendraujantis su pabėgėliu. Greičiausiai tokie siuntiniai mūsų ir nebūtų pasiekę. O Juozas Giedraitis tuos žodžius, gautus nuo brolio iš JAV, persiuntinėjo mums jau iš Jurbarko. Teko man aplankyti šį buvusį mokytoją ir paaiškinti, kaip tuos Džidorių Giedraitis atsiuntus žodžius įforminti, kad iš karto tiktų žodyno kartotekai.

Kalbininkai, didžiojo *Lietuvių kalbos žodyno* rengėjai ir rėmėjai nuo 1980 m. Sėdi iš kairės: Regina Rukūnienė, Elena Ažusienė, Klementina Vosyltė, Vytautas Vitkauskas — žodyno redaktorius, Sofija Kėzytė, Kazys Pakalka, Jonas Paulauskas, Jolanta Zabarskaitė, Zita Šimenaitė, Antanas Balasaitis; stovi II eil.: Lijana Puzinienė, Rima Varanavičienė, Gertrūda Naktinienė, Vilija Sakalauskienė, Adelė Judeikienė, Teresė Valiuvienė, Angelė Vilutytė-Rimševičienė, Zofija Babickienė, Adelė Valeckienė, Irena Andriukaitienė, Dovilė Rimantaitė-Svetikienė, Rolandas Mikulskas; II eil.: Asta Martinaitienė, Vilija Sereikaitė, kun. Vaclovas Aliulis, MIC, Sigita Janušonienė, Jonas Klimavičius, Danguolė Barkauskaitė, Vidmantas Kuprevičius, Danutė Liutkevičienė, Vilija Ragaišienė, Algis Rubinas, Albina Prišauskaitė, Jonas Baranauskas, Rimantas Vitkauskas, Arūnas Dambrauskas, Marius Daškus, Milda Norkaitienė.

net tragiškus atsitikimus sovietmečiu:

— Daug metų žodžius žodyniui rinko mokytojas ir kultūros veikėjas Matas Untulis. Neramiais persekiojimų laikais jį bent kiek saugojo nuo įvairių išpuolių Lietuvių kalbos instituto duotas pažymėjimas, kad jis yra to instituto darbuotojas ir vykdo jam pavestą darbą. Vasaromis M. Untulis vaikščiodavo po žemaitius, o žiemą nešdavo mums kortelių pluoštus su vertingais ir autentiškais žodžiais bei sakiniiais. Vis skųsdavosi darbo sunkumu, įvairiausiai sovietinių pareigūnų priekabavimais ir sakydavo daugiau nevažiurosias. Bet, prašytus pavasariui, jis vėl dingdavo iš Vilniaus. Taip buvo ir 1952 metais. Išvažiavo ir negrįžo. Ir nebuvo išaiškintos aplinkybės, kuriomis M. Untulis žuvo. Atgimimui prasidėjus, 1989 m. Skuodo rajono kultūros darbuotojai pasirodė ir pastatė Šatėse, jo tėviške, paminklą — ažuolą, simbolizuojantį mūsų kalbą. Apilink paminklą buvo pasodinta keliolika ažuoliukų. Šią vasarą sueina 50 metų nuo M. Untulio žūties. Reiktų Šatėse įsteigti žodžių rinkėjų muziejų, kuris būtų Lietuvių kalbos muziejaus filialas. Tai būtų lietuvių kalbos propaguojamas žemaitiuose. (Vyriausybės rūmuose surengtame minėjime dr. J. Paulauskas siūlė tokią muziejų įrengti seniuosiuose Lietuvių kalbos instituto rūmuose, kur buvo įsiai savo ir brolio Antano šeimos narių pasakytus ir atmintyje išlikusius įdomesnius sakinius emė užrašinėti, jau grįžti iš Sibiro į Lietuvą. Į žodyno redakciją D. Giedraitis iš Amerikos tiesiogiai nesuntė, nes suprato, kaip bus vertinamas Lietuvių kalbos institutas, bendraujantis su pabėgėliu. Greičiausiai tokie siuntiniai mūsų ir nebūtų pasiekę. O Juozas Giedraitis tuos žodžius, gautus nuo brolio iš JAV, persiuntinėjo mums jau iš Jurbarko. Teko man aplankyti šį buvusį mokytoją ir paaiškinti, kaip tuos Džidorių Giedraitis atsiuntus žodžius įforminti, kad iš karto tiktų žodyno kartotekai.

Atsiųsk nors vieną žodį...

Ilgametio, nuo 1930 m. žodyno rengimui vadovavusio prof. J. Balčikonio parengtos instrukcijos žodžių rinkėjams viršuje yra užrašas: „Atsiųsk nors vieną žodį!“ — Todėl neturėtume stebėtis, jei pakviesiu ir Seimo narius atsiųsti nors po vieną žodį toliau papildomam *Lietuvių kalbos žodynui*. Juk Seimo nariai nuolat bendrauja su rinkėjais visuose Lietuvos kampečiuose, t.y. su pačiais žodžių pateikėjais, — Seime atidaryti žodyniui skirtą parodą į Seimo narius kreipėsi dr. J. Paulauskas, pridurdamas, kad žodyno redakcija, vykdydama K. Bugos priesaką, pateikusių daugiau kaip 100 žodžių tinkamų lapelių su žodžiais ir sakiniiais visus įamžins būsimuose tomuose, kaip tai padaryta 20-jame tome, įdėjus tokių rinkėjų gana ilgą sąrašą.

— Kelis žodžius verta pasakyti apie parodoje esantį vieną J. Balčikonio baldą, — tęsė J. Paulauskas. — Profesorius dr. dirbdamas Nepriklausomos Lietuvos laikais, Kaune, Maironio namuose, užsisakė specialų stalą, prie kurio dirbo stovėdamas. Tai stalas su atverčiamu dangčiu, įvairaus dydžio stalčiai, įvairaus dydžio staltiesės, o žemiau — lentyna dėžutėms pasidėti. Rašomi, redaguojami, siunčiami specialistams ir jų grąžinamiems su pataisomis žodyno pluoštai turėjo tamale savo vietą ir dirbant visada buvo po ranka. Vilniuje J. Balčikonis šiuo baldu retai naudojosi. O sovietų valdžiai jį atstacius nuo žodyno rengimo, J. Balčikonio stale buvo laikomos kai kurios knygos, naujausiu žodyno papildymų dėžutės. Retkarčiais prie to stalo pastoti bet kuris instituto darbuotojas, išsitraukęs iš pagrindinės spintos kokią dėžutę ir ieškodamas kokio lapelio.

J. Paulauskas sakė, kad šis prof. J. Balčikonio baldas bus ir toliau reikalingas Leksikografijos centre ir jo bus atsiskaityta tik tada, kai reikės jį perduoti *Lietuvių kalbos žodyno* muziejui.

Didžiausias lietuvių kalbotyros veikalas

Apie prof. J. Balčikonio didįjį indėlį į žodyno rengimą

kalbėjo dabartinis jo redaktorius dr. V. Vitkauskas. J. Balčikonio prašomas, prezidentas Antanas Smetona patvarkė taip, kad žodyno biudžetas buvo neribojamas. Samdė tiek žmonių, kiek reikėjo, mokėjo geras algas (už jas galėjai nusipirkti 7-6-5 karves per mėnesį, o samdytiems žodyno darbuotojams — 2 Lt už valandą). Medžiaga plaukte plaukte — per keletą metų — 1 milijonas lapelių. J. Balčikonis visuomet tardavosi su žymesniais mokslininkais, jie skaitė korekturas, įterpino žodžių. Tai Ernestas Fraenkelis, Jurgis Gerulis, Bronė Vosyltė, Antanas Salys, Pranas Skardžius, Aleksandras Žirgulytis, Jonas Užpurvis, Petras Butėnas ir kt.

Pasak V. Vitkausko pirmasis *Lietuvių kalbos žodyno* tomas pasirodė 1941 m., Lietuvos kalbos instituto direktoriui A. Saliiui prisidėjus jį tvarkyti ir palaiminus. Žodynas buvo džiaugsmingai sutiktas, daug recenzuotas Antanas Smetona sudarytas ir spausdintas 1941-1944 (kiek slapta — 1944-1945). Žmonių buvo nedaug, jie rašė net baudydami. Šis tomas buvo sudarytas pagal tuos patius principus, kaip ir pirmasis: kiekvieno žodžio leksikografinė istorija, tarmių faktai, tautosaka, senieji raštai, gale pateikiama pavyzdžių, kaip visa tai priimama raštuose, literatūroje. Nuo trečiojo tomo — 1956 m. padėtis keitėsi. Sovietinė valdžia pareikalavo, kad žodynas būtų socialistinės samonės ugdymo knyga. Svarbiausieji buvo sovietinės literatūros pavyzdžiai.

— Bet žodyno rengėjai stengėsi dirbti įprastu būdu. Atstatytas nuo žodyno redagavimo, J. Balčikonis vis dėlto važinėjo po Lazūnų, Zietelos ir kitas nykstančias arba galinčias išnykti tarmes (dar ir apie Eišiškes, Nementinę, Dūkštą, Rodūnį) ir drebančią ranką (valgydamas rūgpienį ir gindamas nuo musų) laimingas rašė, rašė ir mus, artimesnius studentus, mokė to ir mokyto, net mirties patalę, — prisimena dabartinis žodyno vyr. redaktorius dr. V. Vitkauskas. — Profesorius savo pavyzdžiu ir žodžiu skatino savo mokinius atidžiai dirbti, saugoti gyvosios kalbos pavyzdžius. Todėl visą laiką vyresnieji — Bronė Vosyltė,

Zuzana Jonikaitė, Sofija Kėzytė, Jonas Paulauskas, Drominykas Urbas, Birutė Tolušienė ir daugelis kitų to ypač paisė.

Stalinui mirus, pamažuėjo praėjo *Lietuvių kalbos žodyno* sovietinių cenzorių primetų idėjų, socialistinių sakinių vėjus. Sakinio *Ejo bobos į bažnyčią* jau nebereikėjo taisyti *Ejo bobos į kiną*, tvirtėjo žodyno kryptis — tarmės ir senieji raštai, sakė V. Vitkauskas.

Jis pažymėjo, kad didelis būrys lietuvių inteligentų (tarp jų ir išeivių) padėjo daug jėgų, kad visi, susidomėję mūsų kalba, turėtų išsamų, patikimą, leksikografiškai sutvarkytą visų žodžių sąrašą. Kol mūsų kalba gyva, ji turi kisti, leksikografijos darbai neužbaigiami — jie turės fiksuoti nykstančius, naujai atsirandančius, iš kokių Panoterių, Žaiginių, Kalnų, Butkiškės ar kokių Prūsų Lietuvos miestelių neužfiksuotus žodžius.

— Kuršinių kalbos tyrėjai ir dabar ieško Vokietijoje žmonių ir randa, leidžia net žodynus (Pietišio žodynėliai). Mes paieškome žmonių irgi kitur audrų nusviestų, gal rastume, bet ar pajudinsime raumenis? Darbų yra didelė daugybė, — sakė dr. V. Vitkauskas.

Beje, tiek Lietuvių kalbos institute vykusiame konferencijoje, tiek prezidentūroje, Seime bei vyriausybėje buvo pažymėta, kad iš tiesų bręsta reikalas pildyti jau išleistą žodyną. Lietuvių kalbos institute pradamas rengti elektroninis *Lietuvių kalbos žodyno* variantas.

O pasaulyje žymus italų kalbininkas, Pizos universiteto Baltų filologijos profesorius Pietro Umberto Dini pabrėžė, jog dėl lietuvių kalbos archaizmo bei ligišiolinio išsilikimo tarp indoeuropiečių gyvųjų kalbų, *Lietuvių kalbos žodynui* yra nulemta garbinga vieta pasaulio lyginamosios kalbotyros bibliotekose greta kitų svarbiausių indoeuropistikos veikalų.

Jonas Baukus

Lietuvių kalbos institute. Prie prof. Juozo Balčikonio stalo kalbininkai (iš kairės): dr. Vincas Urbas, Bronys Savukynas ir Italijos kalbininkas, Pizos universiteto Baltų filologijos profesorius Pietro Umberto Dini. Algimanto Žižiūno nuotrauka.

DIDYSIS
LIETUVIŲ
KALBOS
ŽODYNAS

Kreipiuosi tik į tikinčiuosius

Šią vasarą du JAV gyvenantys lietuviai – dr. Kazimieras Ambrozaitis ir inž. Pilypas Narutis, pirmosios sovietinės ir vokiečių okupacijos metų rezistencijos dalyviai, buvo apdovanoti Vyčio Kryžiaus ordinu. Kadangi net ir išeivijoje šio laikotarpio lietuvių tautos pasipriešinimą žiūrėdami labai atsargiai, naudojames proga iš pirmų lūpų išgirsti apie tų metų įvykius, politinę situaciją ir tautos nusiteikimą. Kalbiname **Pilypą Narutį**, gyvenantį JAV, Oak Lawn, IL, ir išeivijoje žinomą kaip VLIKo, Lietuvių Fronto Bičiulių veikėją, išleidusį dvi knygas (buvusio užsienio reikalų ministro Juozo Urbšio prisiminimus ir memuarinę knygą *1941 m. sukilimas*, kurios šiuo metu rengia antrąją dalį).

– Esu iš Panevėžio, – prisistatė Pilypas Narutis. – Tai mano brangiausias miestas, gražiausia vieta prisiminimams – ten prabėgo vaikystė, ten baigiau gimnaziją. Ten subrendau – kovos dėl Vilniaus dvasioje (gimnazistai buvo ruošiami netgi militariškai). „Mes be Vilniaus neurimsim“, – buvo pagrindinis to meto šūkis. Ten aš gavau slaptojo veikimo pagrindus, dalyvaudamas uždraustoje ateitininkų veikloje.

Reikia įsiterpti, kad mūsų pašnekovo tikroji pavardė yra Pilypas Žukauskas ir buvo nuostabu tai sužinoti, nes šio rašinio autorė lietuvių kalba Vilniaus universitete dėstė Julija Žukauskaitė, vyresnioji Pilypo sesuo (šiomet mirusi). Narutis – tai protėvio pavardė – Pilypas užsiregistravo išėjęs iš Stutthofio konclagerio 1944 m. Bet grįžkime į Lietuvą, į Kauną, kur Pilypas Žukauskas-Narutis atvyksta

Vytauto Didžiojo universitete studijuoti inžineriją.

– **Kaip prasidėjo Jūsų slapto veikimas Kaune?**

1940 m. pavasarį dar nepriklausomoje Lietuvoje buvau išrinktas Studentų ateitininkų sąjungos, kuri apėmė 18 korporacijų, veikiančių visoje Lietuvoje, pirmininku. Neramūs Klaipėdos ir Vilniaus krašto įvykiai vertė vienytis ir susidaryti visą studentiją jungianti Lietuvos studentų korporacijų koalicija. Buvau išrinktas ir tos koalicijos pirmininku. Man teko vadovauti ir atėjus sovietams. 1940 m. mokslo metų pradžioje, rugsėjo mėnesį, sušaukiau posėdį. Mūsų labai apie jį sužinojo Neo-lithuanai, kurie anksčiau koalicijai nepriklausė, ir romuvėnai (kurie buvo Smetonos šalininkai). Visi nusprendėme palaikyti organizuotą ryšį. Taip mes išvėlėm į basimąjį sukilimą. Koordinacines pareigas ėjau iki pat sukilimo pradžios 1941 m. Sukilimui, galima sakyti, buvome pasiruošę jau gegužės mėnesį. Laikinoji Vyriausybė Vilniuje sudaryta balandžio pabaigoje. Centras Vilniuje Naujokaitį siuntė į Berlyną kviesti Škirpą būti ministeriu pirmininku (jeigu mus suimtum, jis liktų įgaliotas veikti).

Reikia pasakyti, kad Aktyvistų Frontas Berlyne veikė atskirai, jis neturėjo nieko bendra su Aktyvistų Frontu Lietuvoje. Mes matėm, kad tautai nėra kitos išeities, kaip tik vieninimąsi priešintis. Atrodo, kad gestapas išdavė Vilniaus štabą (tuo metu Stalinas ir Hitleris bendradarbiavo). Bulvičius – pirmasis Vilniaus centro organizatorius – su visu štabu buvo areštuotas ir Rusijoje su-

šaudytas. Mes nutraukėm ryšį su Vilniumi. Kaunas ėmė veikti atskirai. Čia sukilimas rėmėsi studentų koalicija, jos junginių vadai sudarė pagrindą. Mes turėjome atskirą radijo grupę. Aleksote, netoli mano namų, Romas Šatas su savo grupe įtaisė radijo siųstuvą. Iš tikrųjų tuo siųstuvu jis pirmas ir pradėjo sukilimą.

Kita grupė – Rudoko ir Baliešio – savo žmonių turėjo radijo stotyje. Ten veikė Stasys Bagdanavičius, kun. Vytauto Bagdanavičiaus brolis, kuris buvo pagrindinis radijo stoties inžinierius. Jis sudarė sąlygas užimti Radiofoną jo nesugadinant.

Birželio 22 d. rytą mane pabudino vokiečių bombų trenksmas Aleksote. Supratau, kad karas jau prasidėjo (prieš trejetą dienų iš Suvalkų buvo atėjęs žmogus su pranešimu iš Škirpos, kad 10 dienų laikotarpiu prasidės kovos, todėl buvome pasiruošę). Pirmas žingsnis buvo – užimti Senamiesčio policijos nuovadą. Užėmimui vadovauti buvo pasiruošęs lt. Stasys Jucevičius. Jis turėjo ryšius su nuovados viršininku. Pabudinau jį iš miego. Apie 8 val. ryto Senamiesčio nuovada buvo užimta, nepatikimi policininkai paleisti atostogų džiaugdamiesi išsiskirstė. Lt. S. Jucevičius liko vadovauti nuovadai, o aš nuskubėjau į štabą, kuris iš anksto buvo numatytas senelių prieglaude Žaliakalnyje. Ten atvyko Leonas Prapuolenis, Adolfas Damušis, Bronius Stasiukaitis, J. Rudokas, R. Šatas, V. Stonis ir kt. Apie 10 val. ryto sekmadienį nutarėme, kad reikia pradėti sukilimą. VADOVAI išsiskirstė į savo DDA grupes Kaune ir apylinkėse ir be šūvio perėmė svarbius objektus.

Birželio 22 d. 3 val. po pietų Romo Šato radijų grupė su A. Pundziu ir J. Kučinsku pradėjo transliaciją Aleksote įrengtu radijo siųstuvu 30 m. trumpu bangų diapazone. Visi daviniai rodo, kad rusų kariuomenės komanda ją išgirdo. Žaliajame kalne buvo ryto būstinė. O Šatas pradėjo apgaulingai: „Čia desantas iš Vokietijos, mes esame čia pat! Jus, rusai, mes matom, jūs apsupty, meskit ginklus“. Sovietų kariuomenės centrinė vadovybė tą pačią dieną davė komandą Paleckio vyriausybei bėgti. Pagal Pozdnjakovo prisiminimus, tą vakarą jie išsivadino iš Kauno. Vėliau rado „Chicago Tribune“ žinutę, kad šį trumpų bangų siųstuvą

išgirdo ir suomiai. Jie perdavė, kad vokiečių desantas jau Kaune. Išgąstis buvo mūsų naudai.

Rusų paskirtas viršininkas J. Banaitis su politruku atėjo į Radiofoną ir liepė Stasiui Bagdanavičiui jį susprogdinti. Bagdanavičius transliavimo kambaryje metė specialiai paruoštas lemputes, kurios sprogdamos turėjo sudaryti išpuolį, kad stotis susprogdintų. Pasigirdo baisus trenksmas, ir J. Banaitis su politruku, užtrenkę duris, išbėgo. Tą pačią naktį Ukmėrges plentu Paleckio žmonės pasiekė Zarasus. Iš ryto jie girdėjo, kaip kalbėjo nepriklausomos Lietuvos radijas. Kaip rodo jų užrašai, jie manė, jog kalba Karaliaučius arba Tauragė, nes buvo įsitikinę, kad Kauno radiofonas sudaužytas.

Pati LAF organizacija buvo apdraskyta, nes tarp 33,000 ištremtųjų buvo daug ir mūsų pagrindinio žmonių. Sukilimas vyko spontaniškai, į jį įsijungė visa tauta, veikė privati iniciatyva – vietovėse žmonės perėmė valdžią be jokio raginimo.

– **Kiek galėjo būti organizuotų žmonių?**

– Manau, apie 2,000. Sukilimas buvo ne tiek ginkluotas pasipriešinimas (susišaudymai vyko tik su begenciais, rusų apginkluotais komunistais), kiek tautos siekis atstatyti lietuvišką valdžią. Man nepatinka jaunų istorikų pozicija. Jie nesprenžia to laiko situacijos, jie žiūri iš tolo – kaip iš Marso. Jie laikosi hipotezės, kad amžininko liudijimai nieko nereikšmia ir ieško dokumentų. Dokumentų apie 1941 m. sukilimą nėra, nes mes viską darėm slapta ir dokumentų netgi vengėme. Dokumentus darė Berlynas. Ten buvo parašyta netgi LAF programa, nors mes jos nežinojome. Aš pirmą kartą tą programą perskaičiau 1972 m., kai Škirpa manęs paprašė davinį apie sukilimą. Mes ir vėliau neskelbėm duomenų, nes mūsų draugai buvo lietuviuose, ir mes galėjome juos išduoti. Tik dabar aš pradėdau skelbti, o skeptikai sako: „Mes netikim“. Todėl kreipiuosi tik į tikinčiuosius. Jeigu liudininko parodymai nebus užskaityti, tai nieko ateitai ir neliks.

– **Ar priimtą tuos argumentus, kuriais remdamasis 2000 m. Lietuvos Seimas panaikino savo paties priimtą įstatymą dėl 1941 m. Nepriklausomybės akto?**

– Labai įdomu, kad Seimas įstatymą priėmė, tik vienas

susilaikė. O po to kažkas nusi-gando... Šis sukilimas vertintinas kaip ir 1830 m., 1863 m. sukilimai, kaip 1918 m. Nepriklausomybės aktas. Dokumentus turi Maskva, dokumentus turi Berlynas. Tai sukčiausi, apgaulingiausi okupantai, su kuriais pasaulis nesugebėjo kovoti, o Lietuva kovojo. Istorikai remiasi dokumentais. A. Damušis atrado seną dokumentą apie Laikinosios Vyriausybės sudarymą, ant kurio yra ir jo parašas. Jis buvo kartu su kitais senelių prieglaudoje ir pasirašė kartu su pulk. Vėbra. Tai vienintelis dokumentas, kuris liudija, kad sukilimas įvyko.

Dabar istorikai pradeda nuot: „Ar jūs manėte, kad vokiečiai jūsų neokupo!“ Niekas nemanė. Mes matėm, kad yra proga paskelbti nepriklausomą Lietuvą. Ir tai mes padarėm. Istorikai netiki mūsų liudijimais, bet jie tiki NKVD paliktais dokumentais. Argi jais galima tikėti? Melą nuo tiesos atskirti labai sunku. Net ir A. Eidintas, prityręs istorikas, įkliūna. Jis prikiša Lietuvių Aktyvistų Frontui Berlyne sukurtą programą. Bet jis neatiskiria Lietuvių Aktyvistų Fronto, veikusio Berlyne, nuo Lietuvos Aktyvistų Fronto Lietuvoje, kuris jokios programos nekūrė: Kauno štabas veikė savarankiškai, jis neturėjo programos, nepriklausė Berlynui. Jis siekė nepriklausomą Lietuvą atkurti tokią, kokia ji buvo. Lietuvių Aktyvistų Frontas Berlyne ir Lietuvos Aktyvistų Frontas, veikęs Lietuvoje, yra skirtingi.

Mūsų su J. Brazaičiu „Lietuvių enciklopedijoje“ apie tai yra aiškiai pasakyta, bet A. Eidintas to nenori matyti. Nežinau, ar istorikų lūpomis kalba Maskva, ar Berlynas, nes jų kalba labai panaši. Tauta priešinosi, kovojo su okupantais, ir su tuo nesisikaiti negalima.

Šiuo metu iš Laikinosios Vyriausybės yra likę A. Damušis ir prof. M. Mackevičius (jam 96-eri, gyvena Texas pas sūnų). Dar gyvena to paties amžiaus Mykolas Peceliūnas – didelė asmenybė. Jis buvo pagrindinio ryšininkas, kuris Daumantą surišo su Vakarais, su Švedija, su J. Pajauju. Mes su juo prie Dangio tuos ryšius buvome sudarę. Džiaugiuosi galėjęs įrašyti į juostelę juos pasisakymą. Jį turėtų išardyti istorikai, nes tai yra pagrindinis antinacinio ir antikomunistinio pagrindinio liudininkas. Jis pasiliko Lenkijoje specialiai. Aš 1946 m. jį Lenkijoje palikau, jis man padėjo pasiekti Vakarus. Tie, kurie ejo į Vakarus per Gdynę, naudojosi jo ryšiais. Buvo užteklinai gudrus, puikiai kalbėjo lenkiškai ir Lenkijoje išsilaike. Atlaikė Stutthofą, kur jam, kaip ir man, buvo kritiškų momentų.

– **Kokiomis aplinkybėmis jūs patekote į kacetą?**

– Tai antinacinės rezistencijos pasekmė. Vokiečiams atėjo sunkios dienos, pradėjo byrėti jų frontas. 1943 m. buvo paskelbta lietuvių jaunimo mobilizacija. Mes pasisakėme prieš mobilizaciją. Visoje Lietuvoje vokiečiams nepasistatė net 200 žmonių – atėjo tik šlubi ir ligoniniai, atsinešę gydytojų pažymėjimus, kad yra netinkami. Tas vokiečius dar labiau įžeidė, jie nuėjau, kad veikia organizacija. Vokiečiai nutarė suimti įtakingus Lietuvos visuomenėje asmenis – 50 Lietuvos įkaitų (4 nerado, išvežė į Stutthofą kacetą 46), kurių

New York, NY. 2001 m. rugsėjo 11 d.

Wisława Szymborska

NUOTRAUKA IŠ RUGSĖJO 11

Jie šoko iš degančių aukštų – vienas, du, dar keli aukščiau, žemiau.

Nuotrauka juos sulaukė gyvenime, ir tebelaiko virš žemės į žemę.

Kiekvienas dar pilnutinis su savitu veidu ir gerai paslėptu krauju.

Dar gana laiko plaukams išsidiekti, o raktams, gražiai iškrist iš kišenų.

Jie dar oro apimty, dar ką tik atsivėrusių vietų ribose.

Tik du dalykus tegaliu jiems padaryti – aprašyti šį skrydį ir nepridėti paskutinės eilutės.

Vertė A. L.

Wisława Szymborska, g. 1923 m., Nobelio premijos laureatė 1996 m., labai populiari ir gausiai vertinama Lietuvoje.

tarpe buvau ir aš. Mūsų grupė buvo skirta sunaikinimui. Pirmos 6 savaitės buvo nepaprastai sunkios. Badu marinami, prie sunkių darbų varomi ir mušami 11 buvo nukankinti, o kiti tapo „kripeliais“. Kai žinios apie mirtis pasiekė Lietuvą, artimieji kreipėsi į nacių įstaigas, į gestapą, ėmė kelti triukšmą... Vokiečiai išskėlė sąlygas: pareikalavo, kad Lietuvoje būtų suaukta konferencija ir kad jauni vyrai būtų raginami stoti į kariuomenę. Mes iš Stutthofio sakėm, kad nedarytų jokių nuolaidų. Tuo laikotarpiu sušvelnino mums sąlygas. Tai mane išgelbėjo, nes jau buvau labai nusilpęs, nevarė prie darbų. Bet užkėčiau šiltinę. Pakeliui užmušė Baubą, o mane tik pri-trenkė, nes nespėjome eiti. Gera, kad mane pargiuovusį pamatė gydytojas Starkus ir paguldė kažkur į lovą. Jis mane išgydė. Daktaras Starkus buvo vienas geriausių Medicinos fakulteto gydytojų Kauno universitete. Kadangi esesmanai turėjo prostitucijos namus, jų daug užsikrėsdavo venerinėmis ligomis, ir Starkus jiems padėjo. Už tai jie leido jam dirbti gydytoju. Mums tai buvo atrama – gaudavom vaistų. Atsigavau, nors vėliau ilgai sirguliuavau, prisimėte džioga, dėl ko 10 metų neišsileido Amerika.

– **Lietuvos Seimas išsi-gando žydu, kurie reiškia kaltinimus Laikinajai Vy-**

riausybei, spaudimo. Kaip Jūs atremtumėte žydų argumentus?

– Lietuva buvo okupuota 50 metų. 50 metų visi Lietuvos piliečiai – ir lietuviai, ir žydai – buvo vergai. 1941 m. sukilime dalyvavo ir žydai. Aš turėjau ryšius su žydų korporacija „Jordanas“. Stud. Sakovas buvo ryšininkas. Kai sukilimu Lietuvos Laikinąją vyriausybę (LLV) išstatėm, vokiečiai ją nušalino, sukilėlius nuginklavo ir kovojusius metė į kacetus ir kalėjimus, o žydus ėmė žudyti.

Aš mačiau, kaip Lietuvos žydės gyvos buvo metamos į deginamos Stutthofio kacetų krematoriume... tai matė ir prof. Mečys Mackevičius, Lietuvos Laikinosios vyriausybės teisingumo ministeris, kankinamas kaip ir kiti LLV kaliniai Stutthofe. Mes, kankinami taip pat, kaip ir žydės iš Kauno geto, atvežtos į Stutthofą kacetą, vos išlikom.

Kai aš kentėjau Stutthofio kacetą, mano sesuo Elena, mokytoja, su 5 metų sūnumi 1941 m. buvo ištremta į Sibirą, kentėjo Gulago salynuose daugiau kaip 20 metų. Visi Lietuvos piliečiai daug kentėjo. Ir Sibiro, ir nacių kacetuose buvo daug nužudyta, ypač inteligentijos. Dabar, po 60 metų, reikia pažvelgti į tuos okupantų nežmoniškų vergijos metus, kuriuos pergyveno Lietuva ir jos piliečiai.

Nukelta į 3 psl.

Balzeko muziejuje Čikagoje 1988 m. kovo 25 d. vykusioje parodoje: prof. Mečys Mackevičius (kairėje) ir dipl. inž. Pilypas Narutis.

Mykolas Peceliūnas (kairėje) ir Pilypas Narutis prie paminklo žuvusiems Stutthofe (Pucke).

VLIKo 48-asis ir baigiamasis seimas Čikagoje, Jaunimo centre, 1991 m. lapkričio mėn. 1-3 d. Broniaus Čikoto nuotr. pirmoje eilėje iš kairės: Elvyra Narutienė, VLIKo vicepirmininkas Pilypas Narutis, vicepirmininkas Vytautas Jokūbaitis, LR ambasadorius prie JT Anicetas Simutis, LR ambasadorius JAV Stasys Lozoraitis.

Trys lietuvių literatūros didieji, prieš keletą metų susitikę Lietuvos ambasadoje, Washington, DC. Iš kairės poetas Bernardas Brazdžionis, rašytojas Jurgis Jankus ir poetas Kazys Bradūnas.

Ištikimybė žodžiui ir žmogui

Dar balandžio mėnesį *Die-novidys* buvo spausdinta Jurgio Jankaus pasaka, tuo rašytojas dar spėjo pasidžiaugti. Bet, deja, tai buvo paskutinis jo straipsnis. Žinoma, kad rašytojas sirgo, jo kūną kamavo ligos, tačiau savo dvasia jis buvo stiprus ir gyvybingas. Lietuvą pasiekė žinia: birželio 12 d. netoli Vašingtono esančiame mieste, Ocean City, mirė Jurgis Jankus. Liepos 27 d. rašytojas būtų šventęs savo 96-tąjį gimtadienį. Jis buvo vienas vyriausių lietuvių rašytojų draugijos narių, priklausė ypatingai ir itin daug išgyvenusiems kartai.

Jurgis Jankus gimė 1906 m. liepos 27 d. (rugsėjo 9 d.) Biliūnuose, Radviliškio rajone. Mokesi Kėdainių ir Šiaulių mokytojų seminarijose, studijavo Vytauto Didžiojo universitete germanistiką. Vėliau mokytojavo Lietuvos provincijos mokyklose. Kai 1991 m. rašytojas pirmą kartą po ilgos pertraukos atvažiavo į tėvynę, jį susirado daugelis jo buvusių mokinų, išsisklaidžiusių po visą Lietuvą. Iš jų pasakojimų, linksmų ir liūdnu prisiminimų ryškėjo, kad tai buvo Mokytojas, kuris mokė savo mokinius ne tik rašyti, skaityti ar skaičiuoti, bet ir gyvenimo išminties, amžinųjų gyvenimo tiesų, artimo meilės... Jurgis Jankus buvo iš tų, kurie dalino savo šilumą, rūpestį ir dėmesį kitiems, gal todėl jį visą gyvenimą supo paties įvairiausio amžiaus žmonės, jis buvo mylimas savo artimųjų būrio, savo bičiulių Lietuvoje ir anapus Atlanto. Bet kas išmatuos, kiek daug šis žmogus davė kitiems...

Jau Lietuvoje atsiskleidė J. Jankaus prozininko talentas. Periodikoje spausdinti kūriniai vaikams, mėginta plunksna dramos žanre: Lietuvoje parašyta drama, kuri vėliau buvo statyta išvijoje. Rašytoją išgarsino du romanai — *Egzaminai ir Be krantų* (abu išleisti 1938 m.), patraukliai pasakojantys apie mokytojų gyvenimą provincijoje. Rašytojas buvo parašęs ir trečiąjį romaną *Jeronimas*, kurio rankraštis antrosios bolševikinės okupacijos metais prazuvo Lietuvoje.

1944 m. Jurgis Jankus su šeima pasitraukė iš Lietuvos. Vokietijos DP stovyklose mokytojavo lietuviškosiose gimnazijose, bendradarbiavo lietuviškoje spaudoje: čia skelbė savo novelės ir apsakas, kurias ilgainiui įprato vadinti pasakojimais, Augsburgėje ėjo laisvą laikraštį *Žiburiai* atkarpė buvo spausdinamas skaitytųjų pamėgtas J. Jankaus romanas *Puši*. Tuo metu šis

kūrinys taip ir liko nebaigtas, rašytojas, jau gyvendamas Amerikoje, vis planuodavo prie šio kūrinio padirbti ir baigti. Šį kūrinį Jankus baigė tik dabar, paskutinėmis savo gyvenimo savaitėmis. Rašytojas dažnai grįždavo prie savo nebaigtų kūrinių, po daugelio dešimtmečių jis juos tęsdavo, papildydavo. Vokietijoje jis buvo pradėjęs rašyti romaną *Niekam nereikalingi*, kurio rašymą pratęsė ir baigė beveik po penkių dešimtmečių.

1948 m. išleistas J. Jankaus novelių romanas *Naktis ant morų*. Autorius pasirinko skaudžią ir aktualią temą. Kūrinys, kurio atskiras dalis į vieną visumą sujungia įžanginė novelė, taip pat vaizduojami šurpūs netolimos praeties įvykiai. Jankaus žmogus patiria arba bolševikinę arba nacių okupaciją. Netolimi praeties įvykiai vaizduojami su didžiule menine įtaiga, katas-trofiški epochos pergyvenimai pateikiami įvairiais pasakojimo būdais.

Nuo 1950 m. J. Jankus gyveno Amerikoje. Kaip ir daugeliui inteligentijos atstovų, teko dirbti fabrikuose, rūpintis šeima: drauge su žmona Kotryna augino keturis sūnus. Rašytojas ne kartą yra pasakojęs ir rašęs, kad kurdavo jis naktimis po darbo fabrike, po visų buities darbų, kai sumigdavo visa šeima. Ir nors kūrybai likdavo tik laisvalaikis, Amerikoje parašyta ir nuveikta labai daug. Išleisti trys romanai: *Paklydę paukščiai* (1952), *Namas gerojo gatvė* (1954), *Anapus rytojaus* (1978), netoli dešimties pasakojimų knygų. J. Jankaus prozos temos patios įvairiausios: vienu veiksmas nukelia į lietuviškąjį kaimą, kitų personažai yra Amerikos didmiesčio gyventojai, įvairių tautybių ir pažiūrų žmonės. Rašytoją visada domino žmogaus saviraiška pasaulio, žmogaus sielos paslaptis. Savo romanuose rašytojas pina netikėtą intriga, jo romanuose persipina detektyvinio, psichologinio, filosofinio romano elementai. Jo kūriniuose niekada nėra vieno atsakymo, vienos tiesos, jis žvelgia į savo joje personažų sielos gelmes atsargiai ir begalinio atidumu.

J. Jankus buvo be galo aktyvus išvijos spaudos bendradarbis, rašė kultūrinius ir visuomeninius straipsnius. Daugelis tų straipsnių nėra praradę savo aktualumo, įžvalgų, patrauklumo iki šiol. Prieš kečius metus rašytojas rašė: „Tie rašiniai yra šioje ar tokioje mūsų kultūros trupiniai. Ką jie sako, jau yra istorija, o istorijos braukti ar taisyti nevalia“. Rašytojas svajojo išleisti

ti savo visų tų išbarstytų straipsnių knygą. Gyvendamas Rochester, NY, rengė literatūrinius vakarus, į kuriuos kviesdavosi rašytojus, dailininkus, kultūros žmones iš Amerikos, Kanados, Europos. Šie vakarai būdavo vietinių lietuvių labai laukiami ir mėgstami. Juos Jankus literatūrinio laiško forma aprašydavo *Draugo* kultūriniam priede. Jausdamas būtinybę išsaugoti kultūros faktus, yra padaręs beveik visų tų vakarų audiorašus.

1991 m. rudenį rašytojas pirmą kartą po daugelio metų atvyko į Lietuvą. Buvo surengta daug susitikimų, literatūros vakarų, kuriais jis buvo labai patenkintas. Dar po metų rašytojas buvo antrą kartą atvykęs į Lietuvą, šios viešnagės metu jis baigė ir įteikė leidyklai savo romaną *Niekam nereikalingi*. Vėliau rašytojas dėl sveikatos jau nebegalėjo vykti į Lietuvą. Tačiau iki paskutiniųjų savo gyvenimo dienų jis domėjosi visu, kas vyksta Lietuvoje, skaitė ir vertino lietuvišką kultūrą spaudą, susirašinėjo su savo bičiuliais Lietuvoje. Be galo džiaugdavosi laisvais. Kai sušlubavo sveikata, padavė namus Rochester, NY, ir persikėlė gyventi pas sūnų ir marčią Danutę, su kuria buvo labai artimi, į Detroitą, dar vėliau pas sūnų Almy netoli Vašingtono. Kiek leido sveikata, dalyvaudavo literatūros vakaruose. 1996 m. vėlyvą rudenį Jurgis Jankus savo 90-tojo jubiliejaus proga buvo pagerbtas Lemonte, čia suvažiavo didelis būrys rašytojų gerbėjų ne tik iš Čikagos apylinkių, bet net iš kitų Amerikos valstijų.

Po nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje buvo perleisti geriausi rašytojo romanai, jo kūrinių vaikams. Naujus savo kūrinius rašytojas spausdino Lietuvos leidyklose: apysaką *Papelių Skirpstūnas* (1996), pasakas vaikams *Aukšinis vaibukas* (1997), apysaką *Severiukas* (2000).

Paskutinius trejus metus Jurgis Jankus buvo globojamas sūnau Almio ir marčios Jean, gyveno netoli Vašingtono, Ocean City vietovėje. Jis mokojo džiaugtis gyvenimu, ir nei ligos, nei senatvė nepa-laužė jo optimizmo, jo gebėjimo rūpintis kitais, jo darb-tumo. Jurgis Jankus spinduliuavo nuosirdumą ir šilumą žmonėms. Iki gyvenimo pabaigos jis neprarado optimizmo ir humoro jausmo. Liepos 20 d. rašytojas Jurgis Jankus buvo palaidotas Rochester kapinėse, šalia savo mylimos žmonos Kotrynos.

Dalia Kuiziniene

A. Salio darbai — lietuvių kalbos aukso fonde

Didžiojo *Lietuvių kalbos* žodyno leidybos pabaigtuvės sutapo su išvijoje atsidūrusio žymaus mūsų kalbininko Antano Salio gimimo 100-siomis metinėmis. Šiai sukakčiai buvo skirta Vilniuje, Lietuvių kalbos institute, surengta mokslinė konferencija, kurioje dalyvavo profesorius žmona Sofija Salienė ir duktė Rim-gailė.

— Lietuvai, jos tautai labai svarbus Antano Salio įvairūs darbas bendrinei lietuvių kal-bai tvarkyti ir puoselėti. Jo principai buvo vakarietiški, taikyti ir taikomi kultūrin-giausių tautų: taisyklingu-mas, pastovumas, tikslingu-mas, — savo pranešime pa-brėžė *Lietuvių kalbos* žodyno vyr. redaktorius dr. Vytautas Vitkauskas.

Prof. Antanas Salys (apie 1958 metus).

O žymus kalbininkas akade-mikas Aleksas Girdenis pra-nešime „A. Salys — tarmėty-rininkas“ pažymėjo, kad jo darbai įeina į mūsų kalboty-ros aukso fondą. Jo sudarytas pirmasis tarmių žemėlapis yra labai vertingas — tai šio kal-bininko darbo viršūnė. A. Sa-lys taip pat pagrindė tarmių rašybą, balsių kokybę. Žemai-

tis, kilęs nuo Salantų, jis ty-rinėjo ne tik žemaičių, bet ir aukštaičių — kupiškėnų tar-mes.

Kalbininkės Genovaitė Ka-tušienė ir Janina Švamba-rytė sakė, kad idomiu ir ver-tingu pastebėjimu A. Salys pateikė taip pat dabartiniams vakarų aukštaičiams šiauljū-kiams, kuriuos jis vadino aukštaičiais vakarietiais zie-mietiais. Gana plačiai ap-žvelgtą šių aukštaičių tarmės morfologiją, keletas svarbių pastabų yra skirta ir jų fonetinėms ypatybėms. Svarbiau-sia fonetinė aukštaičių vaka-rietių ypatybė, atskirianti šią tarmę nuo kitų aukštaičių, yra minkštojo junginio *le*, iš iš-lai-kymas. Ši izofona, anot A. Sa-lio, nuo Latvijos sienos, per Meškučius, pro Šiaulius, isto-rinė žemaičių-aukštaičių siena pasiekia Vištytį.

Ieškodamas senų rankraš-čių, 1925 m. A. Salys, lanky-damasis Kretingos vienuoly-ne, surado kun. J. Pabrėžos (1771-1849) rankraštus. Vė-liau A. Salys aptarė J. Pabrė-žos dvasinio turinio rankraš-čius, pamokslus. Apie tai kal-bėdama konferencijoje kalbi-ninkė Angelė Vilutytė-Rimšė-vičienė teigė, kad J. Pabrėžos pateikti augalų vardai rodo, jog dauguma jų paimti iš šne-kamosios kalbos ir randami visoje Žemaitijoje. Tie pavadi-nimai ir dabar vartojami Lie-tuvoje.

— Bendrinės mūsų kalbos tvarkymo reikalus A. Salys pradėjo studentas, kaip sub-tilus mokovas ėmėsis redaguoti Žemaitės raštus, — savo pranešime kalbėjo dr. V. Vit-kauskas. — To meto leidėjai nelabai suprato jaunojo kal-bininko norą išlaikyti šios ra-šytojos žemaitiškąją leksiką, sintaksę, todėl šis darbas su-stojė pusiaukelėje. Sugrįžęs iš didžiai naudingos doktorantu-

ros Leipceigė, A. Salys nerte-pasinerė į kalbotyrą, į bendri-nės kalbos tvarkymą. Jis su-prato, kad „tauta gyva kalba“, yra „visuomenės dvasios dė-muo“. Visas profesorius dar-bas rėmėsi ir gyvąja žmonių kalba, t.y. tarmėmis, ir patios bendrinės kalbos besiformuo-jantais dėniais ar konstrukci-jomis.

Daug straipsnių jis paskel-bė tuomet ėjusioje *Gimtojoje kalboje*, *Lietuvos aide* ir kitur. Tai buvo visuomenės moky-mas, švietimas, visai jaunos bendrinės kalbos stiprinimas: tvarkyta leksika, tartis. A. Sa-lio nuomone, „tautą reikia kurti, burti kalba“. Kalbos jausmas, bendrinės kalbos drausmės dalykai daugeliui tuometinių inteligentų, visai nelankiusių lietuviškų mokyk-lų, buvo naujos sąvokos, pro-fesorius pagaliai teikiamos to mokyti. Davęs pasakymus *Valstybės Taryba ir valstybinė taryba*, įtaigiai pamokė skirti — *inio* ir kilmininko linksnio reikšmės skirtumus. Pamažu dėjo uždavinį skirti žodžių reikšmes žinoti ir mokėti, ma-tomai ir matyti ir kt.

Džiugas Lukšietis

Prof. Antano Salio žmona Sofija Salienė (kairėje), Lietuvos Respu-blikos prez. Valdas Adamkus ir A. Salio duktė Rimgailė. Algimanto Žižūno nuotrauka.

Kreipiusi tik į tikinčiuosius

Atkelta iš 2 psl.

— Kaip klostėsi Jūsų gyve-nimas, kai išėjot iš kacetų?

— 1945 m. sausio mėn. pa-baigoje buvau iš ten išvartyti. Buvo žiema, šalta, snigo, pustė. Mus pradžiai 4–5-tą ryto, ir marš... Visas Stuttho-fas pajudėjo. Mūsų kolonoje buvo 800 kacetininkų, o iš viso tokios buvo 3 ar 4 kolonos. Mūsų kolona buvo apsupę ko-kie 200 esesmanų su šunimis. Buvo ir moterų esesmanų. Iki Dancigo pavėžėjo siauruku traukiniu, išlaipino prie Vys-los ir per sniegą toliau varė pėsčiomis. Po 2 dienų iš kolo-nos beliko 400 žmonių. Kitus 400 iššaudė. Kas tik 3–4 pė-das atsilikdavo, tą nušaudavo. Ypač pasižymėjo šaudant esesininkė moteris. Keletą sy-kių buvo riesta ir mums. Vos galėjo paeiti kun. J. Lipniū-nas. Mes silpnuosius bandėm nešti, vilti, tempti. Atsiras-davom jau visai prie kolonos galo. ...O šunys loja arba dras-ko, sužaloja, irgi blogai... Val-gyt davė tik 1 duonos riekę per dieną. Kai liko pusė kolonos, pusę esesininkų atskyrė ir išvarė į frontą. Tada likusie-ji pagalvojė, kad ir jų tas pat laukia, jeigu jie mūsų nesau-gos. Todėl leido pasidaryt ro-ges, pailsėti, nebeskubino. Lei-do gyventojams maitinti. O ten gyveno nepaprastai puikūs žmonės — kašubai. Kai jie sužinojo, kad mūsų tarpe yra kunigų (jie katalikai), lei-do laikyti šv. Mišias. Vienuos

namuos man teko patarnauti kun. J. Lipniūnui (jis iš Lietu-vos buvo gavęs plotkelių). Slapta laikydavom Mišias ir Stutthofe. Kun. Lipniūnas ne-šėsi visą bagažą maldaknygių, kurios buvo baisiai sunkios. Aš pamaciau ir paklausiau... Mes nešėmės duoną, o jis — tas maldaknyges. Buvo visai nu-silpęs. Tada mes jas perėmėm.

Pasiekėm Gansas stovyklą. Čia apsupo rusai. 2 savaites prabuvom apsupyti. Pradėjo vartoti atgal į Stutthofą. Nebe-pajėgė eiti B. Sruoga. Mes jį apdėjom šiaudais ir palikom netoli Slupsko. Paskui patys nutarėm toliau neiti, nes eses-manai galėjo sušaudyti. Pasie-kę Pucko miestelį buvome jau taip išvarę, kad nutarėm rizikuoti gyvybe ir iš varomos kolonos pabėgti. Papirkę sar-gybinius cigaretėmis pasiune-tum kun. J. Yla pas kleboną. Šis labai drebėdamas sutiko mus pasilepti. Naktį, kai esesma-nai, išgirdę šūvis, pakėlė žygiuoti, mūsų koks 16 pasili-ko. Nuėjom į bažnyčią, kun. Yla ir Lipniūnas laikė Mišias. Klebonas nubėgė į kleboniją, nes bijoję būti su mumis.

Atsidūrėm užfrontėje. Len-kai paėmė valdžią. Kad rusai nepaimtų į frontą, įsteigėm li-goninę (su mumis buvo pasili-kę latvis gydytojas), nes tu-rėjom savų ligonių. Sudarėm administraciją, prisidėjo lenkų daktarai. Kadangi buvo ser-gancijų šiltinė, aš, kaip inži-nierius, padariau krosnį utė-

lėms naikinti. Visą Pucko miestelį apvalėm. Taigi, tu-rejom darbą. Ten išbuvaui me-tus. Kai NKVD suėmė Bu-ragą, kuris buvo dirbęs Vil-niaus savivaldybėje, ir pradėjo ieškoti manęs, pasitraukiau į Dancigą, o 1946 m. perėjau Vakarų sieną ir atsidūriau Vo-kietijoje, — baigė pasakojimą Pilypas Narutis.

Atrodo, kad XIX amžiaus pasipriešinimo dalyviams bu-vo lengviau. Vargu, ar tie šakėmis ginkluoti žmonės pa-liko kokius dokumentus, už-tekto dalyvių paliudijimo, kad jų pasipriešinimas būtų įtrauktas į rašytinę tautos is-toriją. Galimas dalykas, kada nors ir Sausio 13-osios nakties dalyviams reikės įrodinėti, jog jie nebuvo vien žioplių minia ir rizikavo savo gyvybėmis. Iš tiesų, juk Sausio 13-ąją žuvo tik 14; 1941-ųjų sukilime

žuvo 2,000 organizuotų su-mielių (A. Damušio duomeni-mis). Kaune, Ramybės parke, buvusių sukilėlių kapinių (ku-rias sunaikino sovietai) vietoje iškalto 162 žuvusių pavardės (apie 50 žuvusių yra palaidota ir Kauno apylinkių kapinėse). Ką tai reiškia prieš milijonus žuvusių konclageriuose ir tremtyje? Abejojančių kitų nuopelnais visada buvo ir bus, bet būtų teisinga, jeigu kas nors rastų formulę, kurios ne-galėtų paneigti joks skeptikas, apie tai, jog lietuvis yra karys, kuris visada nesigailėdamas savęs grynė gimtąją žemę. Ir tik todėl Lietuva sugebėjo į Europos istoriją įsirašyti kaip valstybę, kad ji gimė vis nau-jas ir naujas kovotojų kartas. O juk artimiausi kaimynai lat-viai ir estai pirmą kartą savo valstybę sukūrė tik XX a.

Audronė V. Škiudaitė

Milžiniško darbo pabaigtuvių vainikas

Tegu skaitytojai man atlei-džia, kad aš šia proga pakar-tuoju tai, ką jau kitomis pro-gomis esu rašęs.

Per 60 metų darbo kalbos baruose esu visiškai įsitiki-nęs, kad lietuvių tautos di-džiausias ir brangiausias tur-tas yra lietuvių kalba.

O lietuvių kalbos svarbiau-sias ir didžiausias sandėlis, svirnas, aruodas, rinkinys yra didysis akademinis *Lietuvių kalbos žodynas* (LKŽ). Šią va-sarą išleistas paskutinis šio

žodyno XX tomas! Tai ir yra šio milžiniško darbo pabaigtu-vių vainikas. Iš tikrųjų pats darbas — rinkti žodžius šiam žodynui — prasidėjo lygiai prieš 100 metų, kai jaunas studentas Kaziuks Boga pradėjo lape-liuose užrašinėti žodžius. O pats pirmasis LKŽ sąsiu-vinys, redaguotas profeso-rius Kazimiero Bogos pasiro-dė prieš 78 metus — 1924 me-tais.

Nukelta į 4 psl.

Daina Pakalniškienė, „Best Art Shop/Gallery“ steigėja, savininkė, širdis, Kauno „Lango“ galerijoje.

Internetinė ir saloninė galerija

Jau kelinti metai, kai „Draugo“ puslapiuose kartas nuo karto pasirodo keturkampės formos skelbimas apie „BestArtShop“. Pradžioje manėme, kad tai internetinė galerija, kuri padeda išgyti meną iš Lietuvos. Nuo 2001 m. spalio mėnesio, 4 East Jefferson Street, Naperville, Illinois (30 mylių į vakarus nuo Čikagos) iš internetinės galerijos išaugo „Best Art Shop/Gallery“. Joje yra ne tik tai, kas rodoma kompiuteryje, paspaudus www.BestArtShop.com, bet ir daugiau: šalia lietuvių dailininkų tapybos ir grafikos, iš Lietuvos keramikos, stiklo, medžio, odos ir gintaro darbų, yra ir amerikiečių meistrų darbai, įskaitant ir juvelyrą.

„Draugo“ skelbimuose sužinojome, kad „BestArtShop/Gallery“ jau vyko gintaro paroda ir batikos dailininkės Irenos Šaparnienės darbų paroda — tačiau, yra daug daugiau — papasakoti, negu tai, kas parašyta kvadratuose.

„BestArtShop/Gallery“ steigėja, savininkė ir širdis — Amerikoje gimusi Daina Skrudytė Pakalniškienė suko supažindinti „Draugo“ skaitytojus su jos nemažu užmoju, atsakydama į porą klausimų.

— Papasakok, Daina, iš kur ir kaip kilo mintis įsteigti internetinę galeriją?

— Aš mokiausi Čikagos Meno institute. Tuo metu dažnai pagalvodavau, kad savo išsilavinimą norėčiau panaudoti, užmezgant ryšį su Lietuva — padėti ten gyvenantiems menininkams, bet nežinojau kokiu būdu. Aš mokiausi grafikos fakultete, kai tik pradėjo kurtis internetas. Mane tai labai domino. Kilo mintis, kad, tuo pasinaudojant, būtų galima supažindinti visą pasaulį su Lietuvos kūrėjų.

— O kaip tą mintį įvykdyti? Kokią techninę

priemonę reikėjo panaudoti?

— Man užtruko apie 6 mėnesius pačiai sukurti ir suprojektuoti internetinį puslapį (galerijos „website“). Per metus užmezgiau ryšius su įvairiais dailininkais, susitarčiau su bankais, persiuntimais, kompiuteriniu tinklu. Nuo 1999 m. vasaros, kas trys mėnesiai skrendu į Lietuvą. Ten vis ieškau naujų talentų. Kiekvieno dailininko darbą dokumentuoju. Nufotografavusi autoriui duodu nuotraukos kopiją. Jis pasirašo sutartį, kad sutinka parduoti savo darbą per mano galeriją. Aš įteikiu savo asistenciją Lietuvoje telefonu ir elektroniniu pašto numerius, kad, reikalui esant, galėtų su manimi susisiekti. Šiuo metu esu pasamdžiusi dvi padėjėjas. Mes turime Lietuvoje savo kompiuterį ir skaitmeninį („digital“) foto aparatą, kad galėtumėm fotografuoti darbus internetui.

Internetinė galerijai sekmingai veikiant 2001 m. vasarą, Daina pajuto, kad jos projektas pradėjo nebetikti prognojamam kambariui, kur laikė visus darbus, todėl nusprendė išsinuomoti patal-

Daina Pakalniškienė savo galerijoje, Naperville, Illinois.

Rambyno kalno knyga grįžta namo

Liepos 13 d. Tauragės apskrityje centrinėje bibliotekoje susirinkusiems tauragiškiams buvo iškilmingai pristatyta Amžinoji Rambyno kalno knyga.

Įdomus šios nepaprastos knygos kelias. Jos originalas buvo išleistas vieninteliu egzemplioriumi 1928 metais Klaipeidos „Ryto“ spaustuveje ir Lietuvos nepriklausomybės dešimtmečio proga padovanotas Mažosios Lietuvos patriarchui Martynui Jankui, tuomet gyvenusiam Bitėnuose (dabar Tauragės apskrityje, Pagėgių savivaldybė). Tada pirmasis knygoje pasirašė Vydūnas (Vilius Storosta), kurio palaikai šiandien ilsi irgi Bitėnų kapinaitėse, čia sugrįžę po ilgai trukusios kelionės į Tėvynę.

1933 metais Martynas Jankus iš Bitėnų persikėlė į Kauną, kartu išsiveždamas ir šią knygą, kurią per Antrojo pasaulinio karo audras ir neramus išsaugojo kauniečių Šarauskų šeima. Iki 1939 m. knygoje jau buvo prirašyta 90 lapų. Po to, bene 1946 metais, Šarauskai ją perdavė Lietuvos nacionalinei Martyno Mažvydo bibliotekai Vilniuje.

Dabar knygos kopiją ir tarsi tęsinį sumanė grąžinti Bitėnų muziejui verslininkas iš Pagėgių — Ričardas Savickas ir jo žmona Gedminė, kurie ir finansavo šį projektą. Sumanymą parėmė Pagėgių savivaldybė, o jį įgyvendino dailininkė Dalia Marija Šauliauskaitė.

Ir štai Amžinoji Rambyno

kalno knyga, t.y. jos kopija, guli ant stalo Tauragėje ir atrodo labai įspūdingai: ji sveria beveik 20 kilogramų, o su dėže, kurioje gabenama, — beveik 30 kilogramų. Išlydėta į Bitėnus po pristatymo Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje Vilniuje, pakeliui pristatyta Kaune, štai ji jau Tauragėje, o iš čia Bitėnų beveik ranka pasiekiami — tik pusvalandis kelio automobiliu.

Įspūdinga ir knygos palyda: kaip didžiausią šventenybę vertia pirmuosius knygos lapus ir skaito įrašus joje bibliotekos darbuotojas Vytautas Gocentas; pirmąjį įrašą Tauragėje susirinkusiųjų vardu knygoje palieka Tauragės rajono savivaldybės mero pavaduotojas Sigitas Kancevičius knyga, kaip ir dera, lydi iki pat Rambyno ir mecenatas Ričardas Savickas, ir Pagėgių savivaldybės vicemeras Kęstas Komskis, ir, žinoma, pati dailininkė Dalia Marija Šauliauskaitė, prikelusi šią knygą antram gyvenimui. Puikų foną knygos pristatymui Tauragėje sudarė tauragiškės muzikos mokytojos Daivos Nevelevienės sūnų Mindaugo ir Raimundo muzikavimas.

Taigi šios knygos, grįžtančios į Bitėnus beveik po 70 metų, pristatymas — neeilinis įvykis. Apie tai kalbėjo ir Eugenijus Skiptitis, Bitėnų regioninio parko darbuotojas, kartu su žmona Giedre šiandien besirūpinantis ir Martyno Jankaus muziejumi, ir kiti, knyga lydintys atgal, ir namas — į

Amžinoji Rambyno kalno knyga pristatyta Tauragėje 2002 m. liepos 13 d. Benjaminio Pociaus nuotrauka.

Vytautas Gocentas (viduryje) verčia Amžinosios Rambyno kalno knygos lapus.

Bitėnus.

Visi šie žmonės, ryžęsi tokiu prasmingam žingsniui, turi viltį, kad kažkas, kas gy-

vens po mūsų visų, tęs šią gražią tradiciją ir kad tokiu būdu Amžinoji Rambyno kalno knyga iš tikrųjų bus amž-

nai gyva Mažosios ir Didžiosios Lietuvos susijungimo liudininkė.

Zenona Jurevičiūtė

Pabaigtuvių vainikas...

Atkelta iš 3 psl.

Per tuos 78 metus (1924–2002) LKŽ perėjo tikras kalvarijas, o rusų okupacijos metais Maskva LKŽ visaip kanikino; per tuos 50 okupacijos metų buvo išleista tik 13 tomų. Po 1990 metų LKŽ leidimas šoktelėjo į priekį, ir per tuos 12 metų (1990–2002) buvo išleisti pūkūs 7 tomai (XIV–XX). Maskvos prievarta grūdamas šlamštas buvo išmestas, ir LKŽ sugrįžo visi lietuvių rašytojai.

Dabar trumpai apibūdinsime viso to neįsamių apibūdinti darbo pabaigtuvių vainiką — LKŽ XX tomą.

LKŽ XX tomas turi XXIII ir 1,158 puslapius. Jis apima visus lietuvių alfabeto Ž raidės žodžius. Jų čia apytikriai yra apie 12,000.

Kai kuriems žodžiams skirta daug puslapių: pvz., žemė — 30 puslapių; žmogus — 18

šio šeštadienio PRIEDO PASTABINIO:

Didžiojo Lietuvių kalbos žodyno leidyba pagaliau užbaigta — 1 psl. Pilypas Narutis, pagerbtas Vyčio Kryžiumi, prisimena sovietų ir nacių okupacijos žiaurumą, o poetė Wislawa Szymborka — 2001 m. rugsėjo 11 tragediją New Yorke — 2 psl.

Nors jų žingsniai jau nutilo, bet kūrybinis palikimas — kartų kartoms: rašytojo Jurgio Jankaus ir kalbininko Antano Salio įnašas į lietuvių kultūros lobyną — 3 psl.

Daina naujovišku būdu garsina lietuvių menininkų kūrybą; ši knyga savo keltone namo pradėjo 1928 metais ir netrukus baigs... — 4 psl.

puslapių ir pan. O prie žemės rasime net 7 puslapius gražių posakių, idiomų. Pvz., žemę nuarti nosimi „pargriuti“; žemė traukia „arti mirtis“ ir t.t.

XX LKŽ tomą redagavo redakcinė komisija: Irena Ermantytė, Ona Kazukauskaitė, Jonas Paulauskas, Ritutė Petronienė, Angelė Vilutytė, Vytautas Vitkauskas. Vyr. red. — Vytautas Vitkauskas.

Gale šio tomo (1,154–1,158) yra trys įdomūs sąrašai: keli šimtai pavardžių tų žodžių rinkėjai, kurie LKŽ yra surinkę daugiau negu 100 žodžių; keliasdešimt kalbininkų — žodynininkų, kurie LKŽ tekstus rašė ir 23 kalbininkai, kurie per tuos 78 metus yra buvę vyr. LKŽ redaktoriai.

Sveikiname visus LKŽ redaktorius, bendradarbius ir visus kantrius žodžių rinkėjus visoje Lietuvoje!

Kai jau dabar turime 20 didelių LKŽ tomų, tuojau kyla klausimas: ką daryti su I–XIII tomiais? Kaip jau minėjau, šiuose okupacijos metais išleista tomuose nemažai bolševikų prigrūsto šlamšto: kerėpliškos citatos iš Markso, Engelso, Lenino, Stalino, Brežnevo... Be to, nemažai pririnkta ir pačių lietuvių partijos igrūstų citatų. Čia ir išsiskiria dvi nuomonės: vieni sako — tebūnie taip, kaip yra. Tai gal ir bus akivaizdus okupacijos ženklai. Kiti gi galvoja taip: joks padorus žodys toks kalbos šiukšlių negali turėti: reikia tuos 13 tomų iš naujo perredaguoti ir iš naujo išleisti. Bet tai jau vėl didžiulis darbas! Ir labai brangus darbas!

Gal ateityje Lietuvos kalbininkai ir vyriausybė šį sunkų klausimą kaip nors išspręs. Tuo tarpu gal tik turime dėstiausios LKŽ pilnatvę.

Kadangi ne kiekvienam kalbos astruoliui yra prieinami visi 20 LKŽ tomų, tai aš siūlyčiau dar išleisti bent tris populiarias, pigias knygeles, pasinaudojant LKŽ turtais:

1. Lietuvių kalbos idiomų žodynelį (idiomų LKŽ būtų apie 10,000)

2. Lietuvių kalbos patarlių ir priežodžių žodynelį.

3. Lietuvių kalbos palyginių žodynelį.

Tai būtų LKŽ sukaupytų kalbos turtų platesnis pasiskaidymas visoje Lietuvoje. Šios knygelės turėtų būti tokios pigios, kad jas galėtų nusipirkti ir studentai, ir vyr. klasių moksleiviai.

Antanas Klimas

Cleveland simfoninis orkestras su nauju dirigentu

2002–2003 metų muzikos sezoną bent keli didieji Amerikos simfoniniai orkestrai (New York, Boston, San Francisco) pradės su naujais dirigentais. Jų tarpe ir Cleveland orkestras.

Per pastutinius 17 muzikos sezonų Cleveland orkestrui vadovavęs Jahja Ling, iš eilę jų pareigų pasitraukia. (J. Ling lygiagrečiai ejo ir Florida valstijos orkestro muzikos direktoriaus pareigas. Su tuo orkestru jis taip pat sutarties nebeatnaujo). Cleveland orkestro vadovybė maestro Jahja Ling, kaip ilgiausiai su tuo orkestru išstarnavusį, išskirtinai pagerbdama, jam suteikė Dirigento laureato titulą.

J. Ling diriguojant, Cleveland orkestras buvo išgirstas visose pagrindinėse Amerikos, o taip pat ir kitų kraštų, koncertų salėse.

J. Ling pastaruosius 3 vasaros sezonus vadovavo plačiai žinomam Cleveland mieste vykstantiam, „Blossom“ festivaliui. Jis nuo 1990 metų vieną vasaros vakarą Cleveland

Čia dar norisi pastebėti, kad šie lietuvių kalbos turtai buvo surinkti pačiu laiku. Lietuvių kalba yra kaimo, sodžiaus, ūkininkų, žemdirbių kalba. O dabar jau 70 proc. lietuvių gyvena miestuose bei miesteliuose ir jų kalba vystosi „ant bruko“...

O visi 20 didelių LKŽ tomų dar kvepia ir aluoja žemės, laukų, pievų, ūkininkų, žemdirbių gyvenimu ir jo puosmenomis.

To didžiulio turto — 20 LKŽ tomų — jau niekas niekad iš lietuvių tautos negals išplėsti.

Antanas Klimas

visuomenei padovanoja koncertą. Į tą koncertą įėjimas būna nemokamas. Jame apsilanko apie 85,000 muzikos klausytojų.

Cleveland orkestras savo amžių pradėjo skaiciuoti 1918 m. Pradžioje koncertai vykdavo Grays Armory salėje, o vėliau — Cleveland Masonic Auditorium. 1931 m. orkestras persikėlė į savo namus — Severance Hall, kur ir dabar koncertuoja.

Pirmasis orkestro vadovas buvo rusų kilmės dirigentas Nikolai Socoloff. Po jo orkestrui vadovavo dirigantai: Artur Rodzinski, George Szell, Pierre Boulez, Christoph von Dohnanyi ir dabar pasitraukiantis Jahja Ling.

Naujasis Cleveland orkestro muzikos direktorius yra austrias dirigentas Franz Welser-Moest. Jis nuo 1993 m., kaip svečias dirigentas, jau net kelis kartus yra dirigavęs Cleveland orkestrui. Muzikos sezoną pradedant, Cleveland orkestras ir choras atliks Franz J. Haydn didžiulį veikalą — „The Creation“. P. Palys